

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

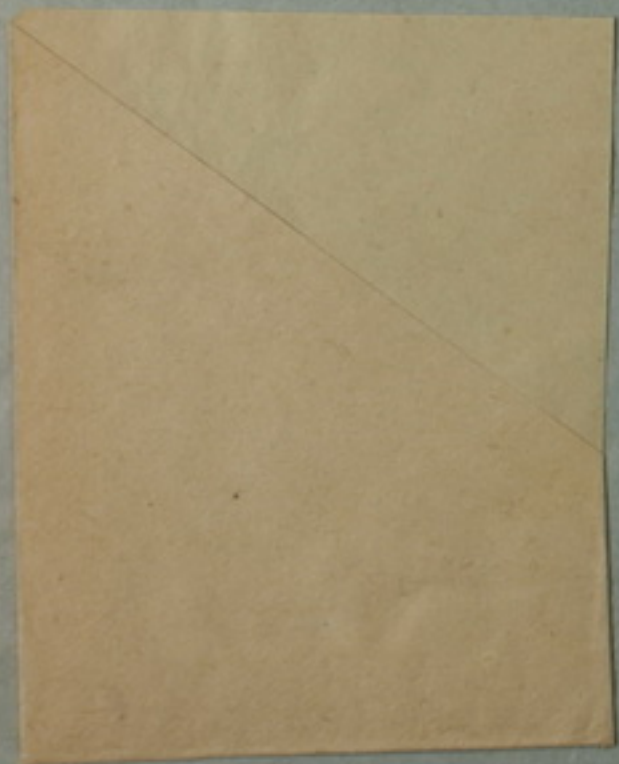
Դու կարող ես.

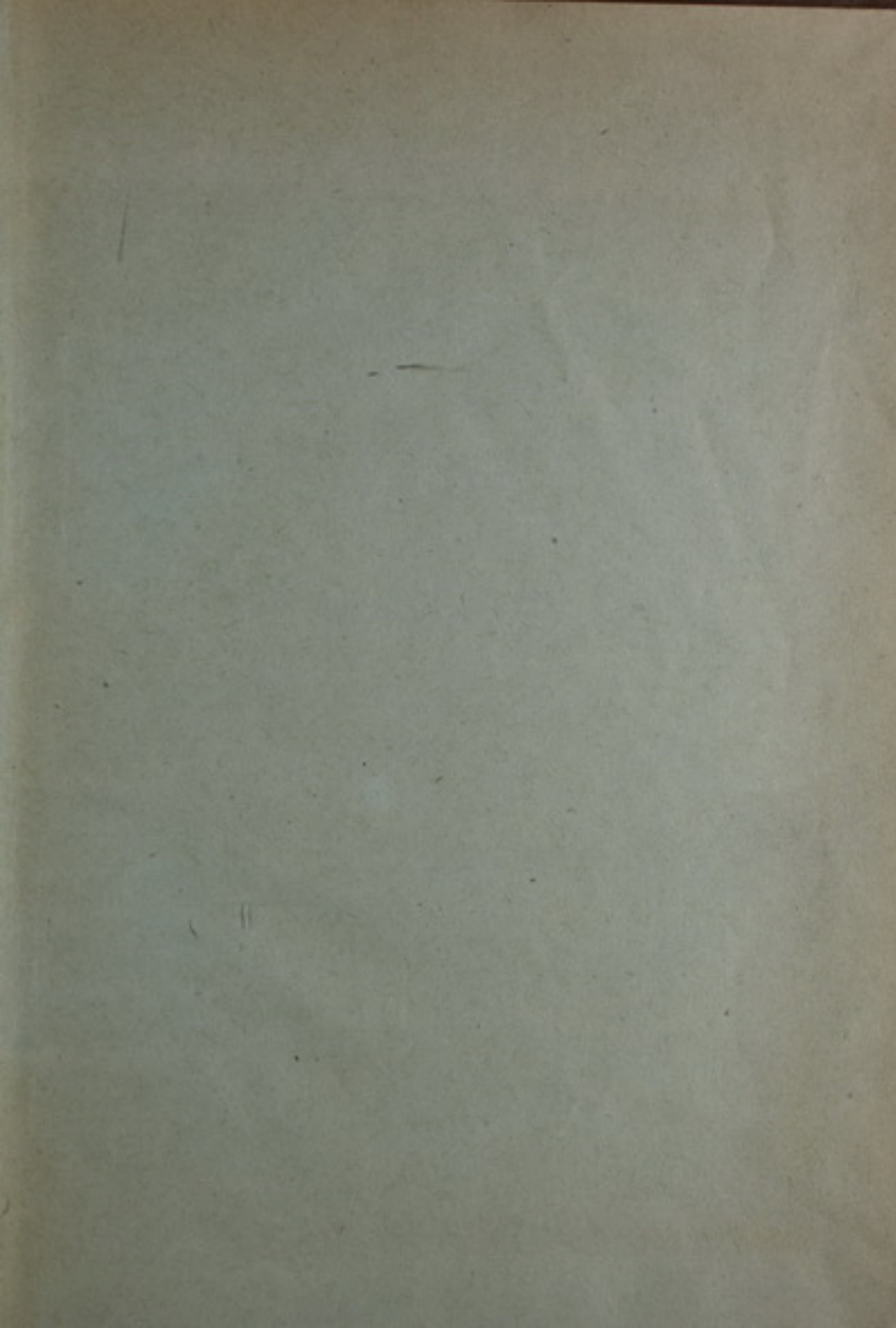
ստանձնել և տարածել նյութը ցանկացած մեդիայով կամ կրիչով
մեղմելով կամ օգտագործել անկա նյութը առեղծված համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԿԱՐՄԻՐ ՏԵՏՐԱԿ

ՍՏՈՒԿԱՄԵ Է 1961 թ.

9(47.925)

**ՍՕՅԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ
ՍԿԶԻՐՈՒՆՔԱՅԻՆ
ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՁ

Գ Ր Ե Յ

ԶՐՎԷԺ

1923 ՆԻՒ ԵՈՐԲ

A $\frac{\pi}{9517}$

ՅԱՌԱՋԱՐԱՆ

Մենք հակառակ ըլլալով Նացիոնալիստական հասկացողութիւնով «Հայկական Օճախ»-ի մը ստեղծումի գաղափարին, և այդ ուղղութեամբ գործելապէս կերպին, և սակայն հ ա լ ա տ ա ր ի մ գործաւորներու՝ իրենց պատկան հայրենիքներու մէջ անկաշկանդ կուսութեական յառաջդիմութեան և ազատ գարգացումի սօցիալիստական իրաւունքներու թէզին, — պիտի ֆատագովենք այն պրոպականդան որ կը խօսի Հայ գործաւորա-գիւղացիական «ԿՈՐՍՈՒԱՅ» կամ ԲՈՆԱԳՐԱՌՈՒԱՅ ԹԵՐՐԻԹՕՐԻԱՆԵՐՈՒ, Էրկարածըդուած, արինաշաղախ իրաւունքի նկատմամբ:

Այս հիմունքի հասկացողութիւնով Հայ գիւղացու և գործաւորի իրաւական, պատմական, ու բնական պահանջը կը տրամադրէ արտաքին աշխարհի ՍՕՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՂԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՔԱՅԼԵՐՈՎ և ՏԱԲՏԻԿԱՅՈՎ հետապնդել այդ հարցի լուծումը. յաւերժացնել այն տեղ միջազգային պրոլետարիատի նշանաբան կարմիր դրօշը, ու այդպէսով թափ տալ մօտաւոր Արեւելիքի կոմունիստական յեղափոխութեան:

Սօցիալիստական իրաւունքի հասկացողութեան, սկզբունքային այդ թեզի հիման վրայ գրուած սոյն պրօշիւրը, կուգայ միանգամ ընդ միշտ մի կողմ չպրտել այն կարգ մը «ինտէլիգէնթ սօցիալիստներու» յակաթեզերը, որոնք «մեր» սօցիալիստական ուղիդ և տրամաբանական հասկացողութիւնները սեւացնելէ, շովինիզմի դոյնով ձեփելէ չեն դադարիր. Եթէ միայն նրանք ուղէին հասկանալ որ մենք արկածախնդրական փառաքականութեան հակառակ ենք, և այդ թէրիթօրիալ հարցի լուծման անմիջական փայլերի գործելակերպին դէմ ալ պայքարողներ: Բայց մենք չենք, որ պիտի թաղենք մեր սօցիալիստական իրաւունքները. և այս իրաւունքները ձեռք բերելու վեհ գործը կը յաւերժացնենք սերունդէ սերունդ:

Այս հասկացողութիւնների հիման վրայ է որ մենք գործովիդ կը կանգնինք Պոր. Սօցիալիստ Հայաստանի, այն համոզումով որ նա ծնած «Հայկական մեծ երկունքէն» պիտի արժեցնէ զաղութներու մէջ ցուրտած, ընդհանուր Հայ գործաւորութեան սօցիալիստական յոյսերը:

Սեպտ. 1923 Նիւ Նորք

ՍՕՅԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՍՎՋԲՈՒՆՔԱՅԻՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Աւելի քան ութսու հինգ տարի անց. Արեւմտեան Մարտի 1-ին ծնունդ առնող իր «Հայաստանի Միջազգային Քաղաքականութիւնը» յոգուածով առարկէ՛լ կը բանայ մեր առջեւ, բազմաազգային քննադատութեան բովի անցնել տարրեր տեսակէտներ ուղղուած «Հայաստանի Միջազգ. Քաղաքականութեան», որու ամենազգաւոր մասը (Հայ բնիկ. պրոլետարիատը հետաքրքրող) «Յորհրդային Հայաստանի ղեկի թիւրքիան ունեցած վերաբերմունքի հարցն է»։ Այս հարցը միջազգային հարցերու է՛ն զժուարագոյնը կարելի է նկատել, բուն իսկ այն պատճառով որ, իր ինքնութիւնը քաղաքական ամենաստիկ փոխորդիներու մէջէն ազատելու, ձգտումով, Արեւմտաքցիի նարայիկ (Shrewd) եւ Արեւելքցիի խորամանկ քաղաքականութիւնով սնած թիւրք պուրժուազիայի հետ է որ զործ պիտի ունենայ։ Մասիկ անցնելի ահաւոր ղեկերը այս իրողութիւնը հաստատող ցայտուն ազդեցոյցներ կը պարփակեն։ Մենք երբէք «ազգայնական նեղմիտ զղացումներով» չէ որ կը տարուինք, եւ ոչ ալ թրքատեաց ազգի բնորոշմներով՝ երբ նկատի կ'առնենք Միջազգային Պրոլետարիատը, անոր յաղթական յառաջխաղացումը, եւ փառաւոր ազազան. այլ այն հրաբուր իրողութիւնը պիտի մատնանշենք միայն, որ դարեր շարունակ գրեթէ շարունակ մատնած է «մտածող մտքերը»։ այդ՝ Փոքր Ասիայի ժողովուրդներու վերջնական ազատագրումի հարցն է։

Փոքր Ասիան, պատմութեան կոտորածները, բռնապետութիւններու յառաջխաղացման վայրը, մրցակցութիւններու սուսերամարտի ազատ դաշտավայրը, կ'ապիտայիգծի եւ պրոլետարիատի ազազայ յախուն մարտի արեւման, այդ խորհրդաւոր Փոքր Ասիան. Արեւելքը եւ Արեւմտաքը անձատուր բազմաազգայնականութիւններու արիւնջով շաղախուած այդ թշուառ երկրամասը... այսօր նա պատմական միւսնոյն դիրքին մէջն է, եւ ասոր համար ալ ահա մեր տեսութիւնը կը տարբերի այդ երկրամասի քաղաքակրթութեան, սոցիալիզմի շարունակ մէջ մանկու պատմական գերի նկատմամբ, նկատի ունենալով անոր քաղաքական բարդ վիճակը, բնկերային անհասուն դրութիւնը, երկրին քայքայումը, անտեսապէս փնայած եւ կուլտուրայէն ամենաշատագէ՛մ ազգի երեւոյթ պատկերացնող, նարտարարուեստի հնազարեան որակը, եւ վերջապէս ոչ մի նշոյլ այն տառապէ՛ն որով պրոլետարական յեղափոխութեան եւ բնկերային բարօրութեան մեծ տաճարը պիտի կերտուէր։

Բազմաազգայն կը մը ցոյց պիտի տայ թէ՛ ո՛րքան շահած է Փոքր Ասիայի եւ միջազգային ամբողջական պրոլետարիատը քեմալականներու յաղթական դիրքէն։ Միջազգային պրոլետարական շահի տեսակէտէն եթէ մեծ ուժեղ Տաճկաստան մը նշանակութիւն ունի որպէս յաղաղող, կուռ ոյժ Եւրոպական պուրժուազիայի դէմ, արդեօք նոյնքան եւ աւելի նշանակութիւն չունի՞ Տաճկահայաստանի դոյալիւնը, միթէ՛ հայ պրոլետարիատը չի՞ եղել Փոքր Ասիայի մէջ յեղափոխութիւններու ջիգը կազմողը, յառաջդիմութեան պրո-

ցէտի համար իր կարմիր արիւնը թափել, երբ տակաւին այլազգի բանւորներ այդ երկրամասին մէջ կը խարխափեն մթութեան և խաւարի մէջ. ուրեմն Տաճկահայ գործատուութիւնը իր կորուսած երկրամասը ձեռք բերելով, ալ աւելի թափ կուտար միջազգային պրոլետարիատի յայթական յառաջադաս-ման քան մի աւատապետական Տաճկաստան, որու յիւրընկեր տիպար ազ-գայնականներ են: Ընկեր Մարտունի կա՛ն որ չպէտք է սո՛ք կալ Արեւելքի մէջ «ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐՓՄԱՆ» և այսպէս անանկ թիւրք տարրի տպաւորութիւնը միայն, երբ մանաւանդ այն երկրամասը որու վրայ իր ա-րիւնքով զարշապարը դրել է թուրք պուրժուազիան, այդ Տաճկահայ գոր-ծատուի երկի՛րն է, անոր պատմական, քնակաճ հայրենիքը, անոր աշխատան-քի բաղձալի որբանը. ու այսօր այդ սակզմազործող, շինարար, յեղափոխա-կան ժողովուրդը ցիրուցան եղած բռնապետական անարդ մականով, անոր սեղ արուեստակ-ւորէն բերած մտցուած են թուրք էջնիշէրին, չէրքէզը, քիւրտը, և առաջիններուն համար ալ նոր հայրենիք մը սակզելու պէտքին առջևն է դրած ինքզինքը Մոսկուան. «Քուպանը բարեխառն կլիմայ ունե-նայով լաւ էր յայտնի եղեր Տաճկահայ քաղաքացիական ժողովուրդին», ահա քաղաքականութիւնը սոցիալիստ պետութեան մը որ Վրանկէլ կղզիի համար՝ որպէս ուսումական պատմական հայրենիք՝ բողոքողի կուգարկէ Ազգային, յետ խելու համար այդ եղբին և Տանկահայաստանի յեղափոխութիւնն ու ՀՈՂԱՅԻՆ ՀԱՐՅԸ լոյժինդմի գոյնով կը նկրտի գունատուրել:

Իրա՞ն, գորաւոր աւատապետական Տաճկաստան մը աւելի կը նպաստէ երրորդ միջազգայինին ու անոր շարժումներին, քան Տաճկահայ թէրրիթօրիա-նէրու ազատագրումը, երբ այս վերջինը իր մէջ անուցած է սոցիալիզմի ախյ-եան զինւորներ և մատուցականներ զեռ շա՛տ տարիներ առաջ, ու այս իրողու-թիւնը կը յայտնուի այն բանին մէջ որ, այսօր կարմիր դրօշի և անոր գոյա-փառական վեհութեան յաւերժացումի յեղափոխական գործին մէջ, բաղդա-տարար թւի համեմատութիւնով, դարձեալ խրոխտ կերպով կանդնած է հայ աշխատատուութիւնը այդ Փոքր Ասիայի ժողովուրդներուն մէջ, վկա՛յ, մեր արտասահմանեան՝ մասնաւորապէս Ս. Դ. Հնչակեան սոցիալիստական գոր-ծը, պրոպականդան. ո՛ր է արտասահմանի կամ բնիկ երկրի մէջ թիւրք, քիւրտ, չէրքէզ, յոյն, պարսիկ աշխատատուութեան դարձումի, յեղափոխու-թեան, սոցիալիզմի իրենց հասկացողութիւնն ու այդ առթիւ նրանց ծառա-յութիւնը պրոպականդան այնպէս, ինչպէս որ կը տանի ամբողջական և Տաճ-կահայաստանի հայ աշխատատուութիւնը ամենուրեք, Եգիպտոս, Պալեստ-եան երկիրներ, Հար. Ամերիկա, Միացեալ Նահանգներ, Քանադա, Ֆրանսա, և զեռ մենք չենք ուզեր ծանրանալ թուրք և հայ իրական սէրի ունեցած դարգացումի, ուսման, դասակարգային հասկացողութեան, յեղափոխութեան և սոցիալիստական կարգերի հաստատման պրոպեանի մէջ անոնց ծառար և Ֆիզիքական ստատրամի գուգակչիւր ընկ:

Անբաղդատելի եղբեր խնայէ՛ս: Ս. Դ. Հնչակեան կանանց մասնաճիւղեր կամ անհատ ընկերուհիներ, իրենց աքիւլ գործունէութիւնով և սոցիալիս-տական գրչով պարծանք են թոր. Հայաստանի և ընդհանուր աշխատատու-

թեան: Սօցիալիզմի խնայական վեհութիւնը ծնունդ է տուեր, Գերմանիայի մէջ Բլաւա Զէթկիններու, Ռուսիայի մէջ Տիկին Վլադիմիր Ուլիանովներու, եւ Հայաստանի մէջ Մարտիրոս, որոնք այդ երկիրներու իրական սէփ յեղափոխական ժալլուն աստղերը կը մնան յաւէտ:

Ուր է սօցիալիստ թուրք կինը, որը Արեւելքի սօցիալիստական շարժումներին մէջ իր դործօն գէրը պիտի կատարէր: Եւ ուրեմն քանի որ Հայ ցեղը իր մէջ ունի կենսունակութիւնը, աստղձը՝ սօցիալիզմի տարածման եւ յաղթանակին, Արեւելքի մէջ (Փոքր Ասիայի մէջ) պէտք է որ Տաճկահայ գործաւորութեան թէրթիթօրիան ազատագրութիւնը որպէս զօրաւոր յակազդող ոյժ եւրոպական կապիտալիզմի գէմ:

Հարցը վեր առնենք տնտեսական զարգացումի տեսակէտով: Ռուսական յեղափոխութեան ներքին եւ վերջին ամենակենսական պայքարի փորձառութիւնը մեզ կը սովորեցնէ որ ԶՕՐԱՍՐ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ, ինտրզդի, բերք, հասոյթ, արուած երկրի մը մէջ կենսական եւ միակ աղջ սկն է պրոլետարիատի զարգացման եւ անոր յաղթանակին. ու այսօր իսկ Փոքր Ասիայի եւ Կ. Պօլսոյ մէջ քէմալականներու բռնութիւնները եւ սխալգործութիւնները կը քանգեն այդ խիստ կենսական աղջակները: «Օտարները Պօլսէն» ցնէ, արտաքսել բանուոր մասսան իր բնավայրէն՝ Փոքր Ասիայէն», այս ծրագիրը կրկնում է էնկիւրիի մէջ, որջացող աւաւաւ պէտքն է, որը առաջին անգամ 1915-ի սկիզբները գործադրեցին Փոքր Ասիայի մէջ, արտաքսելով ամբողջ աշխատատեղեր, ու այսօր հեռագիրները կը յայտնեն որ Փոքր Ասիայի մէջ հունձքը, բերքը, նոյնիսկ պատերազմէն առաջ եղած շափանիւնէն շատ աւելի պակաս է, եւ ինտրաքրիմ քաղաքականութիւն մեռած է: Մեղի կան որ Եւրոպական պրոլետարիային յաղթելու համար այս էլլաւրները, այսինքն տնտեսապէս, քաղաքապէս փնայած քէմալիստանն է որ պէտք է դաշնակից առնել, ասոնցմով է որ պէտք է զօրաւոր Տաճկաստան կազմել, եւ աւելին, այս աստղծովն է ուրեմն որ պիտի պատրաստել Արեւելքի կոմունիստական զօրաւոր շարժումը.— ահա քեզի ցնդած ուղեղների տրամաբանութիւն: Զօրաւոր թուրքիա, աւատապետական, շարդարար հրոսակներով նպատաւոր ոյժ է կոմունիստական շարժումին, թէ, զարգացած «զօրաւոր» Տաճկահայաստան մը շինարար քաղուկներով եւ դիտակից ստեղծագործող պրոլետարիատով:

Մենք երէ՛ք աղգայնական սահմանաւոր Հայաստանի մը ստեղծումին քաղձանքը կը տածենք, ո՛չ, այլ կը կրկենք որ Տաճկաստանէ մը աւելի ԲԼՌ-ՆԱԳՐԱՌՈՒԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒՄԸ ԻՐ ԵՐԿՐԻ ՀԱՐԱՋԱՏ ԶԱՒԱԿՆԵՐԻ ԲԱՋՈՒԿՆԵՐՈՎ ԿԸ ԶՕՐԱՏՆԷ ԱՐԵՒԵԼՔԸ ԵՒ ԹԱՓ ԿԱՏԱՅ ԿՕՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ՇԱՐՃՄԱՆԸ:

«Սահմանային թէրթիթօրիալ խնդիրները» — կը գրէ բնկ. Ալեքսանդր Մարտունի — «կը լուծուին Արեւելքի տնտեսական զարգացումով եւ կուրտուրական յառաջընթացութիւնով... առաջարկում ենք հաշտուիլ ու խաղաղութիւն հաստատել հայ եւ թուրք ժողովուրդների միջեւ... դաեւ ենք թուրք ժողովուրդի հետ համերաշխութեան լեզուն»։ այդ «նոր» թուրքիան՝ որը

որպէս թէ Արեւելքի ուժեղացումին մէջ՝ «ընդզէմ Եւրոպայի» զնուս է արեւելեան ժողովուրդների առաջին շարքերում», ուր է այդ երկրի կուսութեան յառաջնութեանը, — բացարձակ զէրօ է, և յետոյ, երբ արդէն թուրքը յափշտակելով ամբողջ մի երկիր, իր ունեցածներով և և կազմուած գաշնադրութիւններով դուռ, և մասնաւոր իլլիւսիլի մեծ վախը իր սրտին այլեւս դադար է առել, այս դադարի անունը մեր ընկեր Մարտունի կորակէ «Հաշտութեան յեղու»։ Ինչ շափով որ թուրքը քաղաքակրթութեան է նպաստել, նոյն շափով ալ նա կը նպաստէ և պրոլետարիատի շահերին կամ երրորդ միջադասեաններին։ չի խաբուի՞նք. վաղը տաք կուսի ընթացքին նա կը լքէ Արեւելքը, նա կը լքէ իր զինակիցները և կը յարի Արեւմուտքին։ Դեռ մեր աչքին առջեւն է Լօպանի քաղաքական կատակերգութիւնը, այդ ժողովին մէջ եթէ Չիչերինի յեղափոխական ժամանակաւոր ազդեցութիւնը չլլար, Իզմէթը, շատո՞նց Արեւմտեան օրինաւորաբար կ'ընդգրկէր. բայց նա պատմական Մուկոմէն կը վախնար, երկու սուրի մէջն էր, և ուրեմն այդ երկու սուրերուն սեւէ մէկը իրեն շանդամատելու համար զիջողական ազդեւս կը թափէր երկու կողմն ալ. ահա քեզի թուրքին շատ հին, պատմական, խորամանկ, երկդիմի քաղաքականութիւնը։

Ի՞նչ խօսքն այն է որ, այս «ճոռումալ քէնն ու սիւր, պատմութեան զիրկը նետել անցեալի մուշլ էջերը, Փոքր Ասիան խաղաղեցնել շուտափոյթ և անհրաժեշտ վերաշինութեան համար», բայց այդ Փոքր Ասիան թուրքի ճիւղաներուն տակ ՇՈՒՏԱՓՈՅԹ ՉԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԻՐ երբէք. հոն վերաշինութիւնը հակայ զարկ կ'առնէ միմիայն այն տունն, երբ հայ զիւղացին կը վերադառնայ իր պատմական երկիրը, հօրենական իր տունը, իր ծննդավայրը, քան արուեստականօրէն բերուած, մտցուած մի ժողովուրդ, որը այդ երկրի վերաբերմամբ ոչինչ գիտէ։

Արհրդային Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան սխալը՝ պրոլետարիական շահի տեսակէտէն՝ հոն է որ, նա զիջողական փաղափախութիւն է ընդգրկում, որու հետեւանքը եղած է որ տաճիկ աւատապետը տէր դառնայ հայ զործաւորի կալուածներին և հողին, ու հայ թշուառ զործաւորը քուսի, արտաքուսի իր հողամասէն։ Հայր թրքատեաց է եղել, այս, բայց ինչ աստիճան և ինչ զրգապատճառներով. երբ տաճիկը ամբողջ հայ ցեղը բնաջնջելու պատգամն է որ կորուստայ միշտ, աքսորելով, մեղքներով աշխարհի պատմութեան մէջ շարժանագրութեան, խուճկութիւն հալածանքներով սոսի ճիւղաններուն մատնել, պարմանի կեանքեր, մանուկներ անապատի կիզիչ աւազներուն վրայ հալել, հատցնել... — Հայր ազնիւ ցեղ է եղել, քաղաքակրթութեան ջահն է տարեր անդադար խաւար օրերին, նա ամենաջերմ բողձացողն է եղել եղբայրութեան, հասարակութեան և սակայն աւագ, դժբաղդ ցեղ, որ բնապետութիւններու սեւ ուրուականը միշտ սաւառնել է իր գլխին. բնապետների սուրբ անոր վրէժն երբէք չի վերցուել և այդ պայմանների տակ իսկ, հայր, խեղճ անբան քիտին ու թուրքին կեղեքելու արամադրութիւնով չէ առաջնորդուած, առ առաւելն նա մղել է ինքնապաշտպանութեան շարունակական կռիւներ, երկրակալական ձգտումներ, երբէք, բայց այսօր,

այդ թուրքը, զեւ սօցիալիստական յաղթական օրերին իսկ, իր ձանկերին տակ ունի հայ գիւղացու հոգամասերը: Ինչու՞ Մոսկուան ցնծադին արձագանգ տուեց՝ այն օրը, երբ Վլատիմիռոստքէն ձարոն զօրքերը քաշուեցան եւ հոն յաղթական մուտք գործեց ուսու կարմիր զօրքը, եւ թերթեր հրահանքով կապեցին, «Վլատիմիռոստքի գրաւումով վերջին վարագոյրը կիջնէր ուսական յեղափոխութեան», ըսել է որ, Վլատիմիռոստքը ըլլալով ուսու գիւղացու պատմական երկիրը, պէտք էր որ անկէ հետանար ձարոն բռնապետը, որ արուեստականօրէն մտած էր հոն, ուրեմն «Տաճկահայաստանն» ալ ըլլալով հայ գիւղացու պատմական երկիրը, պէտք էր որ հետանար Տաճիկ բռնապետը որ արուեստականօրէն մտած էր հոն: Ինչ նշանակութիւն որ ունի Վլատիմիռոստքը ուսու սօցիալիստին համար, նոյն նշանակութիւնը ունի հայկ. պատմական երկիրը (Վան, Կարին, Տիգրանակերտ...) հայ սօցիալիստին, հայ գործաւորին, հայ գիւղացուն համար. ով որ՝ սօցիալիստական տեսակէտով կրնայունէր Վլատիմիռոստքի դատը, նա պէտք էր ընդունէր նաեւ հայկական նահանգային դատը. իսկ այն սօցիալիստը որ կ'ընդունէր տառջինը եւ կը ժխտէր երկրորդը, նա սօցիալիստ չէ՛, որովհետեւ սկզբունքի կը դաւաճանէ. երբ Վլատիմիռոստքի գրաւումով վերջին վարագոյրը կիջնէր ուսական յեղափոխութեան, ապա ուրեմն հայկական նահանգներէ գրաւումովն է նաեւ որ վերջին վարագոյրը կիջնէ հայկական յեղափոխութեան: Ուսու Ս. Դ. (պոլշեիկ) Կուսակցութիւնը Չարի բռնապետութեան դէմ 25 տարի մարտ մղելէ յետոյ, այսօր հինգ տարի կնէ որ ուսական ամբողջական երկրամասը գրած է ուսու գործաւորի եւ գիւղացու ձեռքերին մէջ. հայկական յեղափոխութեան ծնունդ տուող եւ աւելի հին ու մաթ օրերին սօցիալիզմի գրօշը իր ձեռքերին խոյացող հայ քաջասիրտ գործաւորը եւս, զեւ կը շարունակէ իր կարմիր պայքարը, եւ Փօքը Հայքի բարձրաժանգակների վրայ ալ մի օր կը ծածանի կարմիր գրօշը: Թրքահայ հոգամասերի խնդրի լուծումը, ճշմարիտ սօցիալիստական գործ պէտք է ըլլայ, հայ գործաւորի եւ գիւղացու սօցիալիստական իրաւունքն է այդ:

Ընկեր Մարտունի սխալ կը թարգմանէ, երբ կը գրէ որ «Բանուր» (*) զատ միւս բոլոր հայ թերթեր ժանդոտած նիգակներ կը հօճեն շնորք Տաճկաստանի դէմ, նա կը ժողնայ որ նախ բանուորականը: Հնչակեան դպրոցին մէջ է կրթութեամբ. յետոյ Հնչակեան շարժումները, սօցիալական կոիւնները անտեսելով կամ անոնց «թրքատեաց» աբախի դոյն տալով երբէ՛ք չի կարող սքօղել հաղաւթին ազատագրական» եւ — սօցիալիստական ազատագրական — այդ երկու հակառակ շարժումների էութեան արժէքը: Ընկեր Մարտունի չի կարող թափանձել «ոչ սօցիալիստ» թուրքերի խաղերին, եւ ծիծաղելին հոն է որ, այս թուրքերի սպառնալիքն ազատագրութիւնը նախամեծար կը համարէ, քան հայկական թերթիթօրիալ խնդիրը, այն թէրթիթօրիան որու վրայէն ժողովուրդ մը փրցուած նետուած է օտար անհրաժեշտ հորիզոններու տակ: Նահանգային, թերթ-

(*) Այս խօսքը ուղղուած է այն ժամանակ երբ տակաւին «Բանուր» բերքը գոյութիւն ունէր Ամերիկայի մէջ:

ման համար: Լսենք Լէնինին: «Կապիտալիզմը շարժք մըն է սոցիալիզմի հետ
բաղդատելով բայց կապիտալիզմը օրհնութիւն է միջնադարեան աւատակե-
տութեան հետ բաղդատելով, մանր նարտարարութեամբ հետ բաղդատելով...
կապիտալիզմը մանր արտադրութեան ու փոխանակութեան որպէս էական
դրուող որոշ շափով մը անխուսափելի է... որպէս միջոց երկրի արդիւնա-
դործական ոյժերը շատցնելու համար: (Տես սովիէտ Ռուսիոյ նոր քաղաքա-
կանութիւնը) Եւ այսպէս ալ ահա բոլոր դործաւորներ անխոր, մասամբ կը
վաշկեն այդ կապիտալիստական Ամերիկայի քաղաքական ազատութիւնը, եւ
բնականաբար այս աշխատաւորները երկու շարեաց փոքրագոյնը նախընտրե-
լով, կը սիրէին ապրիլ այս երկրին մէջ քան հոն՝ Թուրքիա՝ ուր զեռ կը տե-
րապետէ միջնադարեան ջարդարար եւ ազգատեաց բարբարոս սխողմը: ահա
այս տեսակ բարբարոս կառաւարութեան մը գէժ է որ իր կոխը մղած է Հըն-
շահեան կուսակցութիւնը, պատուի, ինչքի, ինքնապաշտպանութեան զեռնի
վրայ: Ինչ որ այսօր նոր արթնցող Հնդկաստանը, Իրանդիւն, Սուրիոյ
գթաբող Արաբը, Հարաւային Աֆրիկէի խափշիկը, պարտուած Գերմանիան
ձգտում են բռնապետական կաշկանդող շղթաներից դուրս գալ: Ընկեր Մար-
տունին եւ ընկեր Ռատէք, Հարաւային Աֆրիկէի խափշիկի, Հնդկաստանի եւ
Սուրիոյ արարական արտամարտութիւններին գրեթէ կոմունիստական շար-
ժումի գոյն տալով կը հրճուին, իսկ Հնչակեան շարժումներին, չորսուտար-
ներ բոլոր երկիրներին միացէ՞քի լողունքով եղած շարժումներին ազգայնա-
կան քողով է որ կը ջանան սկստցնել: սոցիալիստն ա՛լ արդեօք պատմութիւնը
կը ջանայ արատաւորել, գէպքերը գլխովայր դարձուած նկարագրել:

Նկատելի է որ Խոր. Հայաստանը իր միջնադարեան քաղաքականութեան
հիմնակէտը բրած է բարեկամական դաշն կապել Թուրքիայի հետ Եւրոպական
կապիտալիզմի գէժ կոտելու համար, այդ սոցիալիստական սկզբունքի տե-
սակէտով սխալ քաղաքականութիւն է. որովհետեւ սոցիալիստ, կոմունիստ
դործաւոր մը երբ բարեկամ կամ դաշնակից կրլլայ պուրժուա անհաւաք մը
հետ, մի սեւէ կոխ մղելու, ու երբ այդ կոխը դործաւորի շահերի ազահո-
վութեան խնդիր է, այդ պուրժուան անպայման պիտի դաւաճանէ իր կողքին
կեցող բանւորին: չէ՞ որ երկու յակոտնեայ շահեր վերջապէս պիտի բաղխին
իրարու: Քէմալական Թուրքիան զեռ եւս կը խաբէ իր հարեան գրացի ազ-
գութիւնները, պատմութիւնը ցոյց կուտայ այդ:

Նոր Թուրքիա չկա՛յ, մինչեւ այն ատեն, որ հոն չի ծածանի կարմիր դրո-
շը: (Եւրոպայէն աստջ) որով կը լուծուի Թրքահայկական թէրրիթորիական
հարցը սոցիալիստական հիմունքներով, ապա Փոքր Ասիան կազատագրուի
Եւրոպական մրցակցական արշաւանքներից, ու այն ատենն է միայն որ Եւ-
րոպական կապիտալիզմը իրապէս պիտի դողա արթնցող Արեւելքից:

«Զօրացնել Արեւելքը» աւելի եւս Թուրքիան, որու մէջ կը տիրէ աւատա-
պետական-պուրժուական կարգ, այդ ուղիղ չի համեմատիր պրոլետարիատի
շահերին, որովհետեւ ընկեր Մարտունի չի կրնար վստահացնել, որ այդ դո-
րացած Թուրքիան, իր գէնքը մի յարմար առիթով չի դարձնէր իր դաշնակցին՝
Խոր. կառաւարութեան գէժ: Սոցիալիստական յստակ քաղաքականութիւն

պէտք է անակնկալ պատահարներու գիմադրաւորու համար, մանաւանդ նկատելի ունենալով մասնաւորապէս ՓՈՒՐ ԱՄԻԱՅԻ ԱԶԱՏԱԳՐԱՆ ՍՕՏԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ Է. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂ ԽՆԴԻՐԸ:

Դեռ խորհրդային Թուրքիա գոյութիւն չունի, և կայ աւատաւորութեամբ զաւան, յետամնաց Թուրքիա, այդ Թուրքիային առնել զաշնակից Խորհրդային երկիրներէ հետ ընդդէմ Արեւմտեան պուրժուազիայի, այդ պուրժուազական օրէկնաացիա չէ. պուրժուազական օրէկնաացիան այն է, որ Խոր. երկիրները իրենց սահմանակից պուրժուազական երկիրներու մէջ կը ջանան տարածել կոմունիստական սկզբունքներ, կրթել այդ երկիրներէ պուրժուաբիտար դասակարգային գիտակցութիւնով, և վերջապէս պարզել կարմիր դրօշը այդ երկիրներու մէջ նախ. կերէի ընկեր Ալեքսանդր Մարտունի խիստ զօտարին կը գտնէ Թուրքերի մէջ տարածել կոմունիստական պրոպագանդան, ու իր կոռուի ասարէկը կը որոնէ հետաւոր Արեւմուտքի մէջ: Այս թեզին մէջ ես չեմ մեղադրեր իմ ընկերս՝ այն փաստով որ, Սոյթման-Համիտի օրօք՝ լրտես, և յետոյ պաշտօնի համար սօցիալիստ դառցած, Բէկադիմ Պէկ 1911 ին Իշտիրակ թերթին մէջ կը գրէր, — «Մենք գիմած ենք ընկեր Գարի Մարքսին որ նա յողաւածներ պիտի ուղարկէ մեր թերթին» — ժինչդեռ Մարքս արդէն մեռած էր 1883 ին: Ահա քեզի ընկեր Մարտունիի բարեկամ Թուրք սօցիալիստին ալ մտաւոր կարողութիւնը:

Ուրիշ փաստ: Պօլսոյ մէջ, դեռ մօտիկ անցեալին քէմալական կառաւարութեան կողմէ շատ թուով կոմունիստներ ձերբակալուեցան և ուղարկուեցան Էնկիւրի գաղտնիքու համար, այս հալածանքը միայն, խոռովեց Մոսկուայի մեր կոմունիստ ընկերներու սրտերը, և անմիջապէս Բէկմայի հետ իրենց շարեկամական կապը՝ խզելու հաւանականութեան ոգիով բողոքագիր մը ուղարկուեցաւ Էնկիւրի. ահա՛ քեզի պուրժուա զաշնակցի մը դատադրական քայլերը, ու այս թուրքին վրայ է որ, իր կոմունիստական յոյսը կը դնէ ընկեր ուղարկուեցաւ Էնկիւրի. ահա քեզի պուրժուա զաշնակցի մը դատադրական քայլերը, ու այս թուրքին վրայ է որ իր կոմունիստական յոյսը կը դնէ ընկ. Ալեքսանդր Մարտունի: Չքնա՛յ քաղաքականութիւն:

Այս թուրքի հետ, անցեալին մէջ Դաշնակցականներն ալ որպէս թէ գտան «համերաշխութեան լեզուն» շանսացին Էնկիւրի գաղտնիքու արդարաբարութեան, ու ջարդը եկա՛ւ...:

ԵԶՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ: Այժմեան Թուրքիան աւատաւորութեամբ զաւան է իր կառավարական, վարչական, օրէնսդրական ձեւերով: Որ նա իր ներքին և արտաքին քաղաքականութիւնով կը ներկայացնէ այն բէթիմը, որուն զէմ կոխ ունի պուրժուաբիտար: Որ նա իր պուրժուազական շահերէն դրդեալ գունախիտութիւն կը մանէ, իր շրջապատի հետ համերաշխութեան լեզու կը որոնէ: Եւ ուրեմն Խոր. սօցիալիստ հանրապետութեան մը արտաքին քաղաքականութիւնը պէտք է ուղիղ համեմատի իր իտէալական վեհութեան:

Պրոլետարական օրինաացիա, մաքուր նախատով, առ է որ կապահովէ ճշմարիտ մերրազատումը ամէն տեսակի շահաղէտ նպատակներով դժուարին փրօցլլումներու մէջ միբճուելէ եւ արդարեւ երկու կէտերու միջեւ եղած ամենէն մօտ նամբան ալ ուղիղ դիժն է :

Պրոլետարական միաձոյլ նախա՛տ, եւ ոչ թէ կապիտալիզմ տապալելու մարժաջէն դինով, կազմել Արեւելեան խառնիճադանն՝ ղեղին-կարծիքի մի բանակ՝ Արեւմուտքի դէմ, որու յաղթանակի տպահոյութիւնը կտակածելի է :

Հայ աշխատաւորութեան Ֆիզիքական անմիջական դոյալեան ապահովութեան երաժխիքը միմիա՛յն սօցիալիստական իրաւունքի ուղիղ գործադրութեան մէջն է որ պէտք է որոնել :

Արեւելքը կուտի մէջ ղնել Արեւմուտքի դէմ, դա անիրականալի ցնորք է, քանի որ Արեւելքը դեռ անշուտ է կրօնական մոլեռանդ ծանր ուրուականի տակ, երբ միջնադարեան աւատապետական կարգն ու սարգը պաշտանքի տօարկայ է համարուում, եւ պրոլետարական շահի գիտակցութեան եւ բնդվումի դադափարը մասսայի լայն խաւերուն մէջ իր սէրը եւ պաշտանքը չէ արթնցուցած աշնդէս, ինչպէս ուրիշ հոգաճառերու վրայ, եւ ասկից կը հետեւի որ յեղափոխութեան կայծը կարօղ է ուրիշ մի կէտի մէջ բռնկիլ՝ այսինքն Արեւմուտքի մէջ, եւ դեռ բնկեր Մարտունիի բարեկամ աւատապետական Թուրքիան եւ ուրիշներ մրափեն խաւար կարգերի մէջ, եւ երկրպագեն միապետական կուռքերին :

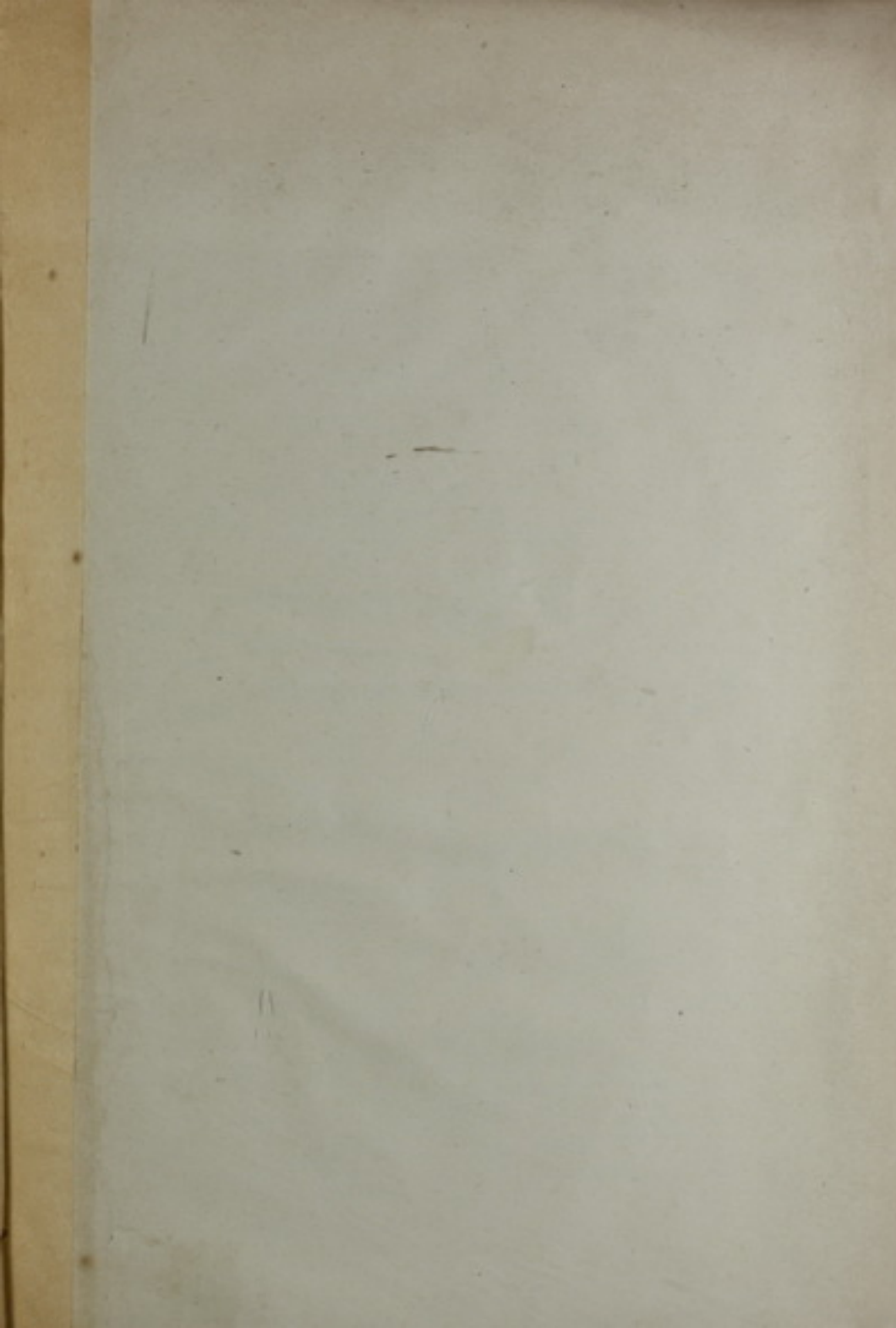
Միմիա՛յն, ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ բոլոր երկիրներու, միացէ՛ք :

Եփ ետք

ՋՐՎԼԺ

62426
A II
9517

325
8-88

[064.]

QULU Chhampuan Qhin. Qhuan.

FL0016597

